

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jm é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Ludvíka Davida, soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce zpravodaje Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatele **Ing. J. L.**, zastoupeného JUDr. Tomášem Sokolem, advokátem, se sídlem v Praze, Sokolská 1788/60, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2020 č. j. 30 Cdo 3204/2020-355, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 4. března 2020 č. j. 91 Co 344/2019-228 a proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 11. dubna 2019 č. j. 29 C 207/2017-151, za účasti **Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2**, a České republiky, za kterou jednalo Ministerstvo spravedlnosti, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2020 č. j. 30 Cdo 3204/2020-355, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 4. 3. 2020 č. j. 91 Co 344/2019-228 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 11. 4. 2019 č. j. 29 C 207/2017-151 bylo porušeno právo stěžovatele, zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Uvedená rozhodnutí se proto ruší.

O d ů v o d n ě n í :

I.

Řízení před obecnými soudy

1. Ústavní stížností se stěžovatel domáhal, aby Ústavní soud vyslovil, že shora citovanými rozhodnutími obecných soudů bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1, odst. 3 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1

Evropské úmluvy o ochraně lidských práv.

2. Stěžovatel podal k Obvodnímu soudu pro Prahu 2 žalobu, kterou se domáhal zaplacení částky ve výši 20 240 979,01 Kč, což požadoval po státu z titulu nezákonného trestního stíhání. Uvedená částka byla tvořena majetkovou újmou odpovídající nákladům obhajoby v celkové výši 240 979,01 Kč a nemajetkovou újmou ve výši 20 000 000 Kč. Stěžovatel v průběhu řízení vzal podanou žalobu co do částky 322 229,01 Kč zpět, jelikož tuto částku stát stěžovateli po podání žaloby k soudu zaplatil. Pokud jde o výše uvedenou částku 322 229,01 Kč, tak z této částky stát uhradil stěžovateli částku ve výši 215 049 Kč na náklady obhajoby a částku ve výši 81 250 Kč na nemajetkovou újmu. Po částečném zpětvzetí žaloby bylo řízení vedeno již jen ohledně nároku stěžovatele na nemajetkovou újmu za nezákonné trestní stíhání (stěžovatel se domáhal nemajetkové újmy ve výši 19 918 750 Kč, což je žalovaná částka 20 000 000 Kč ponížena o částku 81 250 Kč, vyplacenou ze strany státu).

3. Obvodní soud pro Prahu 2 rozhodl rozsudkem ze dne 11. 4. 2019 č.j. 29 C 207/2017-151, kterým zamítl žalobu na konstatování, že trestním stíháním bylo neoprávněně zasaženo do práva stěžovatele na ochranu osobnosti (výrok I.), uložil žalované povinnost zaplatit stěžovateli částku ve výši 800 750 Kč jako náhradu nemajetkové újmy způsobené trestním stíháním (výrok II.), zamítl žalobu na zaplacení částky ve výši 19 118 000 Kč (výrok III.) a uložil stěžovateli povinnost zaplatit žalované náhradu nákladů řízení ve výši 1 574 Kč (výrok IV.).

4. Rozsudek byl napaden jak odvoláním stěžovatele, tak odvoláním žalované. Městský soud v Praze rozhodl o podaných odvoláních rozsudkem ze dne 4. 3. 2020 č. j. 91 Co 344/2019-228, kterým rozsudek obvodního soudu ve výrocích I. a III. potvrdil (výrok I.), změnil rozsudek OS ve výroku II. tak, že žaloba se zamítá v části, ve které se stěžovatel proti žalované domáhal zaplacení částky ve výši 441 000 Kč s tím, že jinak byl rozsudek ve výroku II. potvrzen (výrok II.) a rozhodl o tom, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok III.). Zásadní odlišnost mezi rozhodnutím soudu prvního a druhého stupně spočívá ve výši částky, která byla přiznána jako nemajetková újma za nezákonné trestní stíhání. Obvodní soud pro Prahu 2 dospěl k závěru, že přiměřeným zadostiučiněním za nemajetkovou újmu je částka ve výši 882 000 Kč, když vycházel z částky 14 000 Kč za měsíc trestního stíhání. Soud prvního stupně tak stěžovateli přiznal částku ve výši 800 750 Kč, k níž dospěl tak, že částku 882 000 Kč ponížil o částku ve výši 81 250 Kč, která byla státem jako náhrada nemajetkové újmy vyplacena. Městský soud v Praze dospěl k závěru, že přiměřeným zadostiučiněním za nemajetkovou újmu je částka ve výši 441 000 Kč, když vycházel z částky 7 000 Kč za měsíc trestního stíhání. Soud druhého stupně tak přiznal částku ve výši 359 750 Kč, k níž dospěl tak, že částku 441 000 Kč ponížil o částku ve výši 81 250 Kč, která byla státem jako náhrada nemajetkové újmy vyplacena.

5. Rozsudek městského soudu napadl stěžovatel dovoláním. O podaném dovolání bylo rozhodnuto usnesením Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2020 č. j. 30 Cdo 3204/2020-355 tak, že dovolání se odmítá.

II.

Ústavněprávní argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel považuje závěry obecných soudů za nesprávné a neústavní. Vůči

stěžovateli bylo na základě usnesení Policie ČR, Útvaru odhalování korupce a finanční kriminality, expozitura Ostrava, oddělení Olomouc ze dne 9. 8. 2011 č.j. OKFK- 281-176/TČ-2010-00237 zahájeno trestní stíhání podle ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu pro jednání právně kvalifikované jako trestný čin zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle ustanovení § 256 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 trestního zákoníku v souběhu s trestným činem zneužití pravomoci úřední osoby podle ustanovení § 329 odst. 1) písm. a) trestního zákoníku. Trestní řízení nakonec skončilo pravomocným zproštěním stěžovatele. Trestní věc byla ukončena dne 29. 11. 2016 na základě usnesení Krajského soudu v Ostravě, pobočka v Olomouci ze dne 29. 11. 2016 č. j. 2 To 215/2016- 6059.

7. Po skutkové stránce šlo o to - zjednodušeně řečeno - že stěžovatel měl u dvou veřejných zakázek nechat provést vícepráce bez řádně vyhlášeného výběrového řízení, přestože si byl vědom, že dané vícepráce přesáhly limit stanovený tehdy platnou právní úpravou regulující zadávání veřejných zakázek. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že trestní stíhání bylo zcela evidentně zjevně protiprávní již od samého počátku a nešlo tedy o situaci, kdy bylo trestní stíhání z hlediska podmínek stanovených ustanovením § 163 tr. řádu zahájeno řádně a dokonce bylo povinností orgánu činného v trestním řízení toto stíhání zahájit, a teprve v jeho průběhu se v rámci dokazování zjistila nedůvodnost dalšího pokračování v trestním stíhání. Nelze nepřipomenout, že sama státní zástupkyně trestní stíhání 2x zastavila a poté, na protest proti zrušení druhého z těchto trestních stíhání, rezignovala na funkci!

8. Z důvodu prokazatelně nezákonně vedeného trestního stíhání vznesl stěžovatel vůči státu nárok na náhradu nemajetkové újmy. V tomto směru poukázal především na to, že stíhané trestné činnosti se měl dopustit v pozici primátora Statutárního města Přerov. Stěžovatel je členem ČSSD a jako primátor působil v letech 2006 až 2014 (tedy ve dvou funkčních obdobích po sobě). Stěžovatel byl rovněž senátorem, a to v letech 2007 až 2014. V roce 2014 v komunálních a ani v senátních volbách již nekandidoval. Důvodem bylo právě vedené trestní stíhání, byť toto nakonec skončilo pravomocným zproštěním podané obžaloby. Vedené trestní stíhání tak způsobilo absolutní „likvidaci“ profesní (politické) kariéry stěžovatele.

9. Je nesporné, že likvidace profesní (politické) kariéry je velice těžko vyčíslitelná v penězích. Z tohoto důvodu stěžovatel od počátku řízení svůj nárok (pokud jde o nemajetkovou újmu) konstruoval na základě doktríny tzv. ztráty šance (loss of chance). Právě otázka použitelnosti výše uvedené doktríny ve věci stěžovatele je zásadní. Jinak (a obecněji) řečeno je zásadní otázka, zda je možné při posuzování nároku na nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným rozhodnutím (v podobě usnesení o zahájení trestního stíhání) vycházet z výše uvedené doktríny, popř. zda lze neprokázání příčinné souvislosti (mezi nezákonným rozhodnutím a nemajetkovou újmou) nahradit prokázáním výše uvedené doktríny.

10. Obvodní soud vyhodnotil nárok stěžovatele na náhradu nemajetkové újmy v části jako důvodný, nicméně k doktríně tzv. ztráty šance se ve svém rozhodnutí explicitně nevyjádřil. Odvolací soud argumentaci stěžovatele týkající se uvedené doktríny odmítnul a danou problematikou se zabýval jen velmi stručně, když poukázal na to, že tzv. teorie ztráty šance není odbornou veřejností všeobecně akceptována, neboť s sebou přináší řadu problematických aspektů (s odkazem na článek „Problematika využití teorie ztráty šancí“ ze dne 19. 2. 2018 od autorů doc. JUDr. Tomáše Doležala, Ph.D., LL.M. a JUDr. Adama

Doležala, LL.M.)

11. Stěžovatel učinil - s ohledem na popsané rozhodnutí odvolacího soudu - otázku „použitelnosti“ doktríny tzv. ztráty šance ve sporech o náhradu nemajetkové újmy způsobené nezákonným rozhodnutím stěžejní otázkou podaného mimořádného opravného prostředku - dovolání. Dovolací soud však žádné stanovisko k předestřené otázce nezaujal, když pouze konstatoval, že obecný nesouhlas s přiznanou formou či výší zadostiučinění přípustnost dovolání nezakládá, přičemž zvolenou formu a případně výší zadostiučinění se zabývá až tehdy, byla-li by vzhledem k aplikaci tohoto ustanovení na konkrétní případ zcela zjevně nepřiměřená, což s ohledem na skutková zjištění v dané věci není případ žalobce.

12. V obecné poloze je potřeba uvést, že každá osoba, které byla způsobena újma v důsledku nezákonného rozhodnutí má ústavně zaručené právo na to být odškodněna. Tohoto svého práva nemůže být zbavena jen v důsledku toho, že vznesený nárok je velice těžko vyčíslitelný v penězích. Právě tato situace nastala i v případě stěžovatele. Již výše bylo popsáno, že vedené trestní stíhání zapříčinilo absolutní likvidaci jeho profesní (politické) kariéry. Takto způsobená újma je problematická z pohledu dokazování v civilním soudním řízení hned ve dvou směrech. Tím prvním je samotné určení výše zadostiučinění za vniknuvší nemajetkovou újmu. Pokud je veřejně a politicky činné osobě (což stěžovatel evidentně byl) v důsledku nezákonného trestního stíhání znemožněno do budoucna působit ve veřejných a politických funkcích, tak je zjevné, že peněžní vyjádření takové újmy je velmi složité. Obdobně problematická je i otázka příčinné souvislosti, a především jejího prokazování v civilním soudním řízení. Otázku příčinné souvislosti bude možné v případech obdobných jako je případ stěžovatele zodpovědět (prokázat) vždy jen v rovině (byť vyšší) pravděpodobnosti. Ani za popsané situace však nemůže být popřeno právo poškozené osoby na náhradu újmy za nezákonné trestní stíhání. Právě doktrína tzv. ztráty šance je pomyslnou „cestou“, jak překlenout problémy spojené s určením výše zadostiučinění, jakož i s příčinnou souvislostí v případech, jako je předmětný případ stěžovatele. V případě stěžovatele se jednalo o absolutní ztrátu šance prosadit se do budoucna (v důsledku pověsti zničené nezákonným trestním stíháním) ve veřejných a politických funkcích. V případě doktríny tzv. ztráty šance obecně platí, že příčinná souvislost nemusí být prokázána 100%.

13. Použitelnost doktríny tzv. ztráty šance i v případě náhrady nemajetkové újmy způsobené trestním stíháním státem lze dle právního názoru stěžovatele dovodit i z dosavadní judikatury Ústavního soudu. Je třeba poukázat především na usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. I.ÚS 1919/08. V uvedeném rozhodnutí popsal Ústavní soud teorii ztráty šance tak, že se podle ní poměřuje či odhaduje (estimate) pravděpodobnost dosažení určitých šancí, pokud by byl zvolen určitý postup, a reflektuje tyto šance, zda jsou vyšší nebo nižší než ty, které by bylo možno očekávat při nenarušeném či řádném chodu věci. Tyto obecné závěry, k nimž v uvedeném rozhodnutí Ústavní soud dospěl, je podle názoru stěžovatele možno aplikovat i na případy nemajetkové újmy způsobené nezákonným trestním stíháním. V případě stěžovatele je nutné se zabývat (ve světle citované judikatury) tím, s jakou pravděpodobností by nadále pokračovala profesní (politická) kariéra stěžovatele nebýt jeho trestního stíhání. S ohledem na provedené dokazování před obecnými soudy je zřejmé, že nebýt trestního stíhání, tak by s pravděpodobností blížící se 100 % profesní (politická) kariéra stěžovatele pokračovala i nadále. Minimálně v tom, že by stěžovateli bylo umožněno (jako úspěšnému primátorovi a senátorovi) kandidovat za svoji politickou stranu ČSSD v

následných volbách (konkrétně tedy ve volbách komunálních a senátních konaných v roce 2014).

14. V tomto směru nelze podle stěžovatele souhlasit s názorem Městského soudu v Praze, který vyslovil následující závěr: Po doplněném dokazování v odvolacím řízení odvolací soud uzavírá, že s ohledem na propad volebních preferencí tradičních politických stran, tedy i ČSSD, a po nástupu politického hnutí ANO 2011 v roce 2014, by žalobce s největší pravděpodobností nebyl zvolen do Senátu Parlamentu ČR, jak vyplývá ze samotných tvrzení žalobce o volebních výsledcích, a to i v případě, že by k jeho trestnímu stíhání nedošlo. Kandidát ČSSD získal totiž v prvním kole senátních voleb pouhých 12,9 % hlasů a do druhého kola vůbec nepostoupil. Jiný výsledek by nebylo možné očekávat ani v případě, že by kandidátem za ČSSD byl žalobce. Závěr Městského soudu v Praze je podle názoru stěžovatele chybný. Odporuje totiž principům, na nichž je doktrína tzv. ztráty šance založena. Podstatný není obecný propad preferencí určitého politického subjektu, jehož je stěžovatel členem (konkrétně ČSSD v předmětném případě). Klíčové je (bez ohledu na výsledek následně konaných voleb), že stěžovatel ztratil šanci se o získání mandátu vůbec ucházet. Stěžovatel ztratil šanci stejně na to, že bude zvolen či na to, že zvolen nebude. Předjímat, jak by volební výsledky v příslušném obvodu dopadly, kdyby stěžovatel kandidoval, ale nemá v případě poukazu na doktrínu tzv. ztráty šance žádný význam. Podstatné je totiž pouze to, že stěžovatel ztratil šanci se do volebního klání zapojit a usilovat o kladný výsledek (tj. získání mandátu). Je to totiž již ztráta šance (zapojit se do volebního klání) sama o sobě, která zakládá nárok stěžovatele na náhradu nemajetkové újmy. Z novějších rozhodnutí Ústavního soudu považuje stěžovatel za vhodné poukázat na nálezy ze dne 30. 11. 2020 sp. zn. I.ÚS 922/18 a dále na nálezy ze dne 12. 1. 2021 sp. zn. I.ÚS 4293/18.

15. Nad rámec výše uvedeného je potřeba podle stěžovatele ještě doplnit, že pokud odvolací soud poukazuje na to, že jeho případ je nutno porovnat s jinými případy odškodnění a na základě tohoto srovnání následně stanovit výši přiměřeného zadostiučnění za nemajetkovou újmu, která stěžovateli vznikla, nelze s tím prý souhlasit. Odvolací soud totiž v tomto směru poukázal na statistiky zveřejňované Ministerstvem spravedlnosti na webových stránkách. Jedná se o již poměrně běžný postup, kdy obecné soudy rozhodující o nároku na náhradu nemajetkové újmy způsobené trestním stíháním požadují provést srovnání s jinými obdobnými případy. Takto paušalizovaný přístup k újmě vzniknuvší stěžovateli koliduje s čl. 36 odst. 1 a odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Stěžovatel totiž byl v době, kdy byl trestně stíhán, osobou veřejně činnou (byl senátorem a dále primátorem statutárního města). Působil tedy ve vrcholných patrech jak politiky regionální, tak politiky celostátní. Ze statistiky ministerstva se podává, že ke dni 11. 5. 2020 (tj. v době, kdy bylo rozhodováno odvolacím soudem) zde bylo evidováno celkem 131 případů odškodnění, kdy pouze 3 z nich se týkají osob veřejně činných. Na základě takto malého vzorku případů rozhodně nelze provést jakoukoliv kvalitní, a především vypovídající srovnávací analýzu. Data, která by byla k provedení adekvátní srovnávací analýzy potřebná, tak reálně nejsou k dispozici. Proto neměla být prováděna žádná srovnávací analýza, ale ze strany obecných soudů mělo být mnohem více přihlédnuto ke specifikům případu stěžovatele, zbytečnosti trestního stíhání od samotného počátku a jeho zdrcujícím důsledkům na jeho profesní (politický) život.

III.

Vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení

16. Ústavní soud si k posouzení celé věci vyžádal vyjádření účastníků řízení,

vedlejšího účastníka řízení a zaslání příslušného spisového materiálu.

17. Nejvyšší soud ve svém vyjádření plně odkazuje na odůvodnění svého rozhodnutí, z něhož je zřejmé, že neshledal dovolání přípustným pro řešení ani jedné z dovolatelem formulovaných otázek. Argumentace stěžovatele se přitom vztahuje pouze k otázce, zda je možné při posuzování nároku na náhradu nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným trestním stíháním dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutí nebo nesprávným úředním postupem, vycházet z doktríny tzv. ztráty šance (loss of chance), na níž podle názoru Nejvyššího soudu napadené rozhodnutí nezáviselo. Nejvyšší soud přitom zohlednil mimo jiné nález Ústavního soudu ze dne 20. 12. 2016 sp. zn. III. ÚS 3067/13, podle něhož z hlediska práva na soudní ochranu není klíčovou otázkou uznání či odmítnutí nějaké teorie, nýbrž rozhodování podle existujících pravidel, která navíc takové přihlášení se k nějaké v literatuře diskutované teorii nevyžadují. V projednávané věci se odvolací soud k doktríně tzv. ztráty šance výslovně nepřihlásil, avšak pravděpodobností, s jakou by pokračovala profesní (politická) kariéra žalobce v ČSSD nebýt trestního stíhání, se zabýval. Dospěl přitom k závěru, že trestní stíhání bylo příčinou toho, že žalobce nebyl nominován na volební kandidátku ČSSD v roce 2014 (a tuto skutečnost také zohlednil při stanovení přiměřeného zadostiučinění), ale nebylo příčinou ztráty šance žalobce pokračovat v politické kariéře ČSSD, minimálně na úrovni primátora či senátora (tou byl propad volebních preferencí uvedené politické strany v celé České republice). Jenom pro úplnost lze prý dodat, že i kdyby napadené rozhodnutí záviselo na takovém řešení právní otázky, podle kterého při posuzování nároku na náhradu nemajetkové újmy není možné vycházet z doktríny tzv. ztráty šance, čemuž by odpovídala stěžovatelem v dovolání obecně formulovaná otázka, ani tak by Nejvyšší soud nemohl dospět k závěru o přípustnosti dovolání, neboť by se takovým řešením odvolací soud ve smyslu § 237 o. s. ř. neodchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu aktuálně představované rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2020 sp.zn. 25 Cdo 1014/2020. I na podkladě tohoto rozhodnutí je pak možno konstatovat, že stěžovatelem poukazovaná „ztráta šance“ není právním statkem explicitně chráněným normami občanského práva, natož práva ústavního, a takový závěr nelze dovodit ani jejich výkladem, jak ostatně vyplývá i z dosavadní judikatury jak Nejvyššího soudu, tak Ústavního soudu (včetně judikatury stěžovatelem odkazované). Nejvyšší soud proto navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl.

18. Městský soud v Praze k námitce stěžovatele odkázal zejména na bod 25. a 26. odůvodnění svého rozsudku. Odvolací soud zde vyložil, že tzv. teorie ztráty šance není odbornou veřejností všeobecně akceptována a uplatňuje se především ve zdravotnickém právu. Zároveň však poukázal na to, že v případě odškodňování nemajetkové újmy podle zákona č. 82/1998 Sb. se vychází z pravděpodobnosti příčinné souvislosti, což znamená, že příčinná souvislost je dána tehdy, jestliže újma je podle obecné povahy, obvyklého chodu věcí a zkušeností adekvátním důsledkem škodní události. Podle této teorie adekvátní příčinné souvislosti pak odvolací soud také posuzoval případ žalobce, který tvrdil, že v důsledku trestního stíhání žalobce, které skončilo zprošťujícím rozsudkem v řízení vedeném u Okresního soudu v Olomouci pod sp. zn. 2 T 160/2014, došlo ke ztrátě jeho šance pokračovat v politické kariéře v řadách ČSSD. Z provedeného dokazování však vyplynulo, že k této ztrátě skutečně došlo, nikoliv však v důsledku trestního stíhání žalobce, ale v příčinné souvislosti s propadem volebních preferencí této politické strany v České republice.

19. Obvodní soud pro Prahu 2 odkázal zejména na bod 44 odůvodnění svého rozsudku. Z obsahu odůvodnění plyne, že rozsudek se otázkou politické kariéry žalobce a jeho dalšího pokračování zabýval, a to i s ohledem na vývoj volební preferencí a odliv voličů ČSSD k jinému politickému subjektu. Rovněž vzal v potaz samotné rozhodnutí ČSSD o nezařazení žalobce na kandidátní listinu i další politickou kariéru žalobce po ukončení trestního stíhání. Aplikace doktríny „ztráty šance či očekávání“ dle soudu pak má místo ve výjimečných případech jako je tomu např. při odškodnění ve zdravotnictví.

20. Ministerstvo spravedlnosti má rovněž za to, že obecné soudy neporušily ústavně zaručená práva stěžovatele, naopak v souhrnu výrazně navýšily částku zadostiučinění dobrovolně plněné ze strany žalované. Výše uvedeného zadostiučinění byla stanovena na základě provedení dokazování, skutkových zjištění a posouzení jednotlivých shodných a rozdílných znaků při porovnání s pravomocně skončenými případy s obdobnými znaky (včetně osoby spoluobviněné v tomtéž trestním řízení v obdobném postavení člena rady statutárního města Přerov), tak jak soudům ukládá rozsáhlá judikatura vyšších soudů. S ohledem na názory stěžovatele je prý dále nutno uvést, že to byla právě politická strana (v daném případě ČSSD), která bez ohledu na povinnost ctít presumpci nevinu osoby která nebyla pravomocně odsouzena, případnou kandidaturu stěžovatele na kandidátce s ohledem na své vnitřní předpisy neumožnila. Tím však na druhou stranu nebylo jinak dotčeno právo stěžovatele, aby případně kandidoval na jiné kandidátce, případně jako nezávislý kandidát, což zákon v případě kandidatury do Senátu v rozhodné době umožňoval a nadále umožňuje. Za situace, kdy třetí subjekty nerespektují pravomocný výsledek trestního stíhání a nevinu stěžovatele ani po pravomocném skončení předmětného trestního stíhání, domnívá se vedlejší účastník, že tuto skutečnost nelze klást k jeho tíži žalované. V tomto směru tak prý dochází k přetřetí příčinné souvislosti mezi trestním stíháním a tvrzenou škodou. Z uvedených důvodů vedlejší účastník navrhl, aby Ústavní soud předmětnou ústavní stížnost jako nedůvodnou zamítl. Vedlejší účastník zároveň požádal o přiznání nákladů řízení ve formě režijního paušálu za 1 úkon právní služby, tedy za toto vyjádření k ústavní stížnosti, sepsané Mgr. Michalem Trkanem.

IV.

Ústavněprávní posouzení věci

21. Ústavní stížnost je důvodná.

22. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně konstatoval (srov. již nález sp. zn. IV. ÚS 642/05), že ústavněprávní základ nároku jednotlivce na náhradu škody v případě trestního stíhání, které je skončeno zproštěním obžaloby, je třeba hledat nejen v ustanovení čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, ale v obecné rovině především v čl. 1 odst. 1 Ústavy, tedy v principech materiálního právního státu. Má-li být stát skutečně považován za materiální právní stát, musí nést objektivní odpovědnost za jednání svých orgánů, kterým státní orgány nebo orgány veřejné moci přímo zasahují do základních práv jednotlivce. Nelze totiž přehlédnout, že stát nemá svobodnou vůli, nýbrž je povinen striktně dodržovat právo v jeho ideální (škodu nepůsobící) interpretaci. Na jednu stranu je jistě povinností orgánů činných v trestním řízení vyšetřovat a stíhat trestnou činnost, na druhou stranu se stát nemůže zbavit odpovědnosti za postup těchto orgánů, pokud se posléze ukáže jako postup mylný, zasahující do základních práv. V takové situaci není rozhodné, jak orgány činné v trestním řízení vyhodnotily původní podezření, ale to, zda se jejich podezření v trestním řízení potvrdilo.

23. Osoba, která byla povinna se podrobit úkonům orgánů činných v trestním řízení, musí mít záruku, že pokud trestnou činnost nespáchala, dostane se jí odškodnění. Pokud by taková perspektiva neexistovala, nebylo by možné trvat na povinnosti jednotlivce taková omezení v rámci trestního stíhání snášet. Tato záruka musí být dána i v případě, jestliže je pro poškozenou osobu výše újmy či příčinná souvislost problematicky prokazatelná.

24. Jak již Ústavní soud v minulosti také judikoval, každé trestní řízení negativně ovlivňuje osobní život trestně stíhaného, na kterého je sice do okamžiku právní moci meritorního rozhodnutí třeba pohlížet jako na nevinného, avšak samotný fakt trestního stíhání je zátěží pro každého obviněného (nález sp. zn. I. ÚS 554/04). Již samotné trestní stíhání výrazně zasahuje do soukromého a osobního života jednotlivce, do jeho cti a dobré pověsti, a to tím spíše, jedná-li se o obvinění liché, což je posléze pravomocně stvrzeno zprošťujícím rozsudkem soudu, podle něhož se skutek, z něhož byl jedinec obviněn a obžalován, nestal, případně ani nebyl trestným činem.

25. Ústavní soud ve věci vedené pod sp.zn. I.ÚS 2551/13 uvedl, že pokud stát zasahuje do autonomní sféry jednotlivce restriktivním způsobem, může tak učinit pouze tehdy, je-li to nutné k ochraně důležitých společenských zájmů (typicky v trestním řízení) a jednotlivci pak nezbyvá než takový zásah strpět. Poruší-li však přitom stát či jeho orgány sféru svobody a dobré pověsti konkrétního člověka zjevně nepřiměřeným způsobem, je za to zásadně objektivně odpovědný. Obecný soud je proto povinen při stanovování výše přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu, za kterou odpovídá stát a jeho orgány, vždy pečlivě zvažovat veškeré okolnosti, za nichž k újmě došlo a k závažnosti této újmy. Tyto úvahy nelze vždy a všude nahradit obecným stanoviskem a priori stanovujícím postup při takovém výpočtu, i kdyby se výjimky z tohoto postupu při řádné individualizaci konkrétní věci týkaly v praxi jen několika extrémních případů. Tu je obecný soud nucen odpovědně přihlédnout ke všem nepříznivým následkům vyvolaným takovým trestním řízením a zvážit jeho veškeré negativní dopady, dotýkající se zejména osobnostní integrity konkrétního poškozeného. Soud pak s ohledem na vždy jedinečné skutkové okolnosti takového individuálního případu určí výši finanční náhrady; pracuje zde vlastně s obecným právním principem přiměřenosti a posuzuje věc zejména v intencích životního postavení poškozeného před a po zásahu chybujících orgánů veřejné moci. Jedině takové rozhodnutí, přihlížející ke všem kritériím, které je nutno vzít do úvahy v kontextu daného případu, je pak možno považovat za spravedlivé a ústavně konformní.

26. V daném případě je klíčové, že stěžovatel byl po dlouhá léta veřejně činnou osobou, významným politikem, senátorem a dokonce primátorem statutárního města. Často bývá uváděno, že politik či veřejně činná osoba musí strpět větší míru zásahů do svého soukromí a každé podezření z trestné činnosti je tu třeba řádně prověřit, na druhou stranu tomu musí odpovídat povinnost adekvátně odškodnit nedůvodný zásah státu a situaci tak alespoň částečně narovnat.

27. Do jisté míry srovnatelnou situací se Ústavní soud zabýval v případě řešeném pod sp.zn. I.ÚS 4293/18. Konstatoval zde mimo jiné, že výkon politické funkce úzce souvisí s dodržováním určitých morálních a mravních pravidel, tedy s důvěryhodností politika. Stát zahájením trestního stíhání zasáhl stěžovatele jako politika na místě pro něj nanejvýš citlivém tím, že zpochybnil jeho důvěryhodnost. Ta je přitom rozhodná pro další

působení ve veřejné funkci či obecně v politice. V takovém případě se však stát nemůže zprostit své odpovědnosti za vzniklou škodu, neboť zpětné nabytí důvěry bývá, když ne nemožné, tak přinejmenším velmi obtížné. V tehdy zkoumané věci stěžovatel na výkon své funkce rezignoval, aby splnil požadavky politické kultury a Ústavní soud zdůraznil, že to plyne z obecného požadavku na to, aby veřejné funkce vykonávaly osoby s určitým morálním kreditem a nadanými důvěrou občanů. A důvěra v demokratické instituce je vytvářena (mimo jiné) prostřednictvím osob, jež stojí v jejich čele. Z toho důvodu je více než žádoucí, aby v obdobných situacích, kdy dojde k trestnímu stíhání osoby zastávající veřejnou funkci, tato zvažila, už jen z respektu k dané instituci, své další setrvání ve funkci.

28. V případě stěžovatele tento sice dokončil své mandáty (jako primátor a jako senátor), ale vzápětí reagovala sama strana tím, že stěžovatele již nepostavila na kandidátku, což vede ke zvyšování politické kultury nepochybně rovněž. Tu je proto nutno odmítnout názor městského soudu o povinnosti politické strany ctít presumpci nevinu. Rovněž nelze souhlasit s názorem obecných soudů, že k ukončení politické kariéry stěžovatele došlo nikoliv v důsledku trestního stíhání, ale v příčinné souvislosti s propadem volebních preferencí politické strany. V tomto je naopak třeba přitakat stěžovateli, že nebýt trestního stíhání, tak by s velmi vysokou pravděpodobností jeho politická kariéra pokračovala i nadále. Úvahy soudů o tom, že s největší pravděpodobností by stěžovatel nebyl zvolen do Senátu Parlamentu ČR, a to i v případě, že by k jeho trestnímu stíhání nedošlo, jsou čistě spekulativní. Podstatnou okolností totiž nebyl propad preferencí určitého politického subjektu, ale, jak stěžovatel tvrdil, skutečnost, že naprosto ztratil šanci se o získání mandátu vůbec ucházet, zapojit se do volebního klání a usilovat o získání mandátu. Snažit se o to jako nezávislý kandidát nebo v rámci jiné politické strany, jak navrhlo Ministerstvo spravedlnosti ve svém shora citovaném vyjádření, by zjevně bylo, vzhledem ke zničené pověsti stěžovatele, rovněž předem odsouzeno k neúspěchu. K ukončení veřejné činnosti stěžovatele tak došlo jednoznačně v souvislosti s nezákonným trestním stíháním, přičemž jeho návrat do politického života byl tak de facto znemožněn. Žádný jiný důvod, např. zdravotní nebo rodinný, tu nebyl a ani ho nikdo netvrdil.

29. Ústavní soud ve shora citovaném nálezu sp.zn. I.ÚS 4293/18 rovněž vyslovil, že pokud stát zasáhne do života člověka nedůvodným trestním stíháním, poškodí či dokonce zničí jeho postavení ve společnosti a mnohdy i v rodině, musí výše odškodnění odpovídat takovému zásahu. Výše odškodnění nemateriální újmy totiž jistým způsobem vypovídá i o úctě státu k soukromému a veřejnému životu jednotlivých lidí.

30. V oblasti regulace následků výkonu veřejné moci a deliktní odpovědnosti státu za způsobenou materiální a nemateriální škodu je třeba hledat mnohem větší sepjetí s ústavním právem, než je tomu u jiných druhů soukromoprávní regulace. To proto, že daná oblast právní regulace řeší důsledky vztahu, v němž stát a jednotlivci vystupovali v nerovném, vrchnostenském postavení. Proto tato ustanovení jsou zvláště otevřená vlivu ústavního práva.

31. To jistě platí tím spíše tam, kde kvazideliktní odpovědnost státu vůči jednotlivci vzniká jako důsledek vadného nebo neodpovědného uplatňování veřejné moci. Normy ústavního práva jsou doplněny hodnotovým systémem, který ideově působí na jednání nositelů moci a je součástí empiricky zjiřitelné politické kultury země.

32. Navíc nejde pouze o samotného stěžovatele. Politický systém České republiky je založen na volné soutěži a čl. 22 Listiny základních práv a svobod ukládá povinnost umožňovat a ochraňovat svobodnou soutěž politických sil. Státní orgány vstupující autoritativně do této sféry musí konat velice obezřetně a jejich zásahy mohou být odůvodněny pouze silným obecným zájmem. Takovým zájmem je nepochybně stíhání veřejně činných osob, které jsou důvodně podezřelé z trestné činnosti. V konfrontaci těchto zásad však požívá vyšší ústavní ochrany princip volné soutěže politických sil a neodůvodněný zásah státu je potenciálním rizikem i pro samotnou demokracii.

33. Ústavní soud nepředepisuje obecným soudům pro daný případ použití nějaké právní doktríny, ani teorie tzv. „ztráty šance“, jak navrhuje stěžovatel. Rovněž netvrdí, že se stěžovateli musí dostat odškodnění za nemajetkovou újmu ve výši, jakou požaduje. Zastává však názor, že obecné soudy pochybily, když dostatečně nezohlednily konkrétní charakter veřejné činnosti stěžovatele ve spojení s účelem garance práva na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci, jelikož nahlížely příliš úzce na otázku příčinné souvislosti a faktickou nemožnost stěžovatele prokázat přesnou výši finanční újmy v důsledku nezákonného trestního stíhání.

34. Ústavní soud již mj. uvedl (usnesení sp. zn. III. ÚS 3079/13), že okolnostmi rozhodnými pro vznik újmy hodné peněžitého odškodnění mohou být např. způsob vedení řízení, procesní taktika jeho účastníků, ale i jejich individuální charakterové rysy či životní zkušenosti. Ústavní soud v této souvislosti konstatuje, že nelze podceňovat nemajetkovou újmu, spočívající např. v pocitech úzkosti, nejistoty, ve ztížení společenského postavení či v poškození dobrého jména, způsobenou vedením trestního řízení proti člověku dosud netrestanému a zastávajícímu významnou společenskou veřejnou funkci.

35. V projednávané věci bylo rozhodující, že se nepotvrdilo původní podezření orgánů činných v trestním řízení, že stěžovatel spáchal trestný čin, kvůli němuž se stal účastníkem trestního řízení. Není tedy sporu o tom, že by náhrada stěžovateli nenáležela, otázkou jen zůstává, v jaké výši by mu tato náhrada měla být přiznána. Z toho důvodu se budou obecné soudy věcí znovu zabývat. Jak obdobně vyslovil Ústavní soud ve věci sp. zn. I.ÚS 922/18 „požadavky kladené soudy na prokázání ušlého zisku musí být přiměřené konkrétní činnosti konkrétního poškozeného“. Nelze vystačit s jedním nebo několika judikáty Nejvyššího soudu na všechny případy, které život přináší. Obecné soudy jsou povinny posuzovat podobné případy důsledně a individualizovaně, na základě řádně zjištěného skutkového stavu tak, aby rozsah odškodnění zásadně co nejvíce odpovídal způsobené újmě a nikoliv hodnotit jednotlivé články řetězu jen a pouze z formálního hlediska, aniž by se přihlédlo k materiální podstatě věci. Nemohou postupovat paušálně a mechanicky bez přihlédnutí k okolnostem konkrétního případu a zájmům konkrétní posuzované osoby, nebo odkazovat na nepoužitelné statistické údaje (když data, umožňující srovnání s jinými obdobnými případy nebyla v potřebné míře k dispozici), jako se stalo v daném případě.

36. Nedokáže-li však podobné případy v řízení o přiznání přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu stát (reprezentovaný nezávislými soudy) odlišit a adekvátně finančně klasifikovat i ve vztahu k dalším odškodněním dotčeného subjektu, potom nemůže dostát svému poslání v demokratické společnosti a být státem skutečně právním a ústavním. Jedná se totiž o tu nesmírně důležitou a od právního státu neoddělitelnou oblast, kdy, řečeno slovy klasiků ústavního práva, stát dozírá sám na sebe.

37. Ústavní soud opakuje, že je dalek toho, aby v daném případě sám přesně určoval finanční částku, která stěžovateli po právu náleží ve smyslu čl. 36 odst. 3 Listiny, nebo dával podrobný návod pro její výpočet; to není a ani nemůže být jeho úkolem. Zrovna tak Ústavní soud netvrdí, že taková suma odpovídá (původnímu) požadavku stěžovatele ve výši 20 000 000 Kč. Rozhodně však z ústavního hlediska nelze vzhledem ke všem okolnostem věci, které vyšly najevo, považovat za přiměřenou dosud přiznanou částku. Obecné soudy musí znovu odpovědně zvážit veškeré klíčové okolnosti tohoto mimořádného případu a rozhodnout; odůvodnění jejich rozhodnutí však již nesmí vykazovat shora vytknuté ústavněprávní deficity.

V. *Závěr*

38. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že obecné soudy, rozhodující ve věci, porušily právo stěžovatele na soudní ochranu a na spravedlivý proces, zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Z uvedených důvodů bylo ústavní stížnosti vyhověno, v souladu s ust. § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Jen pro úplnost Ústavní soud konstatuje, že za těchto okolností je bezpředmětná žádost vedlejšího účastníka řízení (ostatně ani blíže neodůvodněná) o přiznání nákladů řízení ve formě režijního paušálu za jeden úkon právní služby.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 21. června 2021

Ludvík David
předseda senátu